

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЯК БАЗА ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретичних положень і методичного забезпечення, спрямованих на вдосконалення аналізу фінансових результатів діяльності підприємств країни та оптимізацію відповідних управлінських рішень. Проаналізовано кількісні та якісні характеристики фінансових пропорцій між доходами інституційних секторів. Досліджено та проаналізовано динаміку фінансових результатів за видами економічної діяльності. Обґрунтовано напрями державного регулятивного впливу на оптимізацію фінансових відносин.

Ключові слова: інституційний сектор, фінансові відносини, фінансовий результат, прибуток, управлінське рішення.

ВСТУП

Постановка проблеми. Розподіл та перерозподіл суспільного продукту призводить до виникнення широкого спектру економічних відносин у суспільстві, основу яких формують фінансові відносини, пов'язані з:

- виконанням економічних, соціальних, політичних та інших функцій сучасної держави;
- забезпеченням розширеного відтворення на макро- та мікроекономічному рівнях;
- участю у відносинах обміну для задоволення потреб господарських суб'єктів та населення.

На даному етапі розвитку в Україні ще продовжується процес формування оптимальних фінансових відносин ринкового типу, а існуюча фінансова система, як сукупність цих фінансових відносин, має певні особливості, притаманні лише їй.

Метою формування фінансових відносин в Україні на даному етапі розвитку є оптимізація основних фінансових пропорцій на стадії утворення та розподілу доходів інституційних секторів і на основі цього – стимулювання прискореного економічного розвитку та підвищення добробуту громадян.

Досягнення сформульованої мети визначає необхідність більш ретельного ставлення до формування управлінських рішень, спрямованих на розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів між інституційними секторами, а особливо між нефінансовими корпораціями та державою. Їх прийняття повинно ґрунтуватись на достовірній інформації про результати діяльності підприємств, що сформована з урахуванням специфіки їх господарської діяльності та організаційної структури.

Економічна роль прибутку (фінансових результатів) сьогодні визначається за двома напрямками. З одного боку, розмір та динаміка фінансових результатів дозволяють проаналізувати ефективність економічних взаємозв'язків, які формуються в процесі відтворення, а також забезпечують економічний та соціальний розвиток господарських структур.

З іншого, прибуток є важливим джерелом задоволення потреб суспільства. Податок на прибуток підприємства – один з найважливіших

бюджетонаповнюючих платежів, який з давніх часів використовується в усіх країнах. Звичайно, податок на прибуток істотно скорочує доходи підприємств, але останні погоджуються з цим, тому що держава створює для них сприятливі умови для господарсько-економічної діяльності, забезпечує збереження капіталу, охорону власності, правопорядок.

Знаходження оптимального варіанту побудови фінансових відносин, за якого відбувається покращення за обома напрямками, дозволить не тільки простимулювати розвиток реального сектору економіки України, а й забезпечить збереження позитивної ролі держави у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі ґрунтовно проаналізовано підходи різних наукових шкіл до з'ясування сутності прибутку. Сутність поняття досліджували Т. Мен, А. Сміт, Дж. Ст. Мілль, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, Дж. Міль, В. Рошер, Ф. Бастіа, А. Маршалл, Н. Сеніор, А. Самуельсон, Дж. Бейтс. Кларк та ін.

Поняття «прибуток підприємства» є об'єктом досліджень і цілої когорти українських учених, серед яких можна виділити праці І. М. Бойчик, М. Г. Грещака, І. В. Зятковського, В. М. Опаріна, М. М. Павлишенка, С. М. Панчишин, А. М. Поддєрьогіна, С. Ф. Покропивного, О. С. Федоніна та ін.

Питання формування та аналізу фінансового результату підприємств розглядаються на теоретичному й методологічному рівнях у роботах таких вітчизняних і закордонних учених-економістів: Г. Азаренкової, Б. Данилишина, І. Бланка, Н. Бреславцевої, Ф. Бутинця, В. Гриньової, Т. Клебанової, В. Ковальова, Б. Коласса, М. Крейніної, О. Пушкаря, О. Терещенка та інших.

Узагальнення й аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання розробки методичного забезпечення щодо вдосконалення управління фінансовим результатом підприємства недостатньо розроблені як у науковому, так і в практичному аспектах. Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення досліджень пов'язана, насамперед, з визначенням напрямів удосконалення управлінських

рішень, спрямованих на покращення фінансових пропорцій між основними інституційними секторами з позиції їх участі у розподілі та перерозподілі суспільного продукту.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення та подальший розвиток теоретичних положень і методичного забезпечення, спрямованих на вдосконалення аналізу фінансових результатів діяльності підприємств країни та оптимізацію відповідних управлінських рішень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна фінансова система країни (сукупність різних сфер фінансових відносин в межах економіки країни) дозволяє умовно виділити дві її складові: державні та муніципальні фінанси; фінанси господарюючих суб'єктів та населення.

Фінансові відносини, які виникають в процесі формування кінцевих доходів необхідно розглянути на рівні національної економіки та рівні інституціональних секторів. На рівні національної економіки фінансові відносини пов'язані з розподілом та перерозподілом первинних доходів. На рівні інституційних секторів фінансові відносини охоплюють

розподіл первинного доходу через податкову систему та систему трансфертних платежів. В результаті розподілу та подальшого перерозподілу первинних доходів інституційних секторів (в тому числі діяльність яких не пов'язана зі створенням ВВП країни), формуються їх кінцеві доходи, які призначені для споживання та заощадження.

Кінцеві доходи інституційних секторів – валовий наявний дохід – визначаються як сума сальдо первинних доходів та сальдо надходжень і передач поточних трансфертів. Валовий наявний дохід визначається як сума, яку інституційний сектор має можливість витратити на кінцеве споживання за звітний період, без обсягу грошових, інших фінансових або нефінансових активів, збільшення обсягів зобов'язань.

У структурі кінцевих доходів інституційних секторів економіки України протягом періоду 2008-2012 рр. відбуваються такі зміни (табл. 1): суттєво зменшується частка нефінансових корпорацій в структурі валового наявного доходу; зменшується частка фінансових корпорацій; зменшується частка сектору загального державного управління; зростає частка домашніх господарств.

Таблиця 1

Структура кінцевих доходів інституційних секторів економіки України, 2008-2012 рр., % від загальної сукупності*

Роки	Структура кінцевих доходів інституційних секторів				
	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
2008	8,2	4,5	20,0	66,5	0,8
2009	6,2	6,2	15,1	71,8	0,8
2010	3,6	3,8	15,4	76,5	0,8
2011	2,7	3,6	17,7	75,1	0,9
2012	1,9	1,1	17,2	79,2	0,6

*Державна служба статистики // <http://www.ukrstat.gov.ua>, розрахунки автора

Таким чином, відбувається перерозподіл кінцевих доходів на користь домашніх господарств. Їх частка залишається стабільно високою як при формуванні первинних доходів, так і при їх перерозподілі. Оскільки частка держави практично стабільна (15-20 % від загального значення), то збільшення частки фінансових ресурсів, які використовують домогосподарства, пов'язане зі зменшенням частки фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

1. Обсяг фінансових потоків, які перерозподіляються на користь держави, залежить від обраної в країні моделі фінансових відносин. Виходячи з частки ВВП, яка розподіляється через систему централізованих фінансів (зведений бюджет та позабюджетні фонди), для України характерна континентальна модель (частка доходів загального бюджету Уряду становила в 2012 р. 46,9 % від ВВП). Для даної моделі визначальним є зорієнтованість державної політики на створення умов для формування достатнього обсягу фінансових потоків на всіх рівнях

фінансових відносин, а особливо на стадії формування кінцевих доходів суб'єктів господарювання та населення. Континентальна модель «...поєднує високу економічну ефективність з розвинутою системою соціального захисту, яка заснована на певних принципах, основними з яких є надання економічної свободи, що служить стимулом високої продуктивності праці» [1; с. 38].

В українській економіці ситуація, пов'язана з розподілом валового наявного доходу (як результату формування кінцевих доходів), фактично відповідає пропорціям країн з континентальною моделлю фінансових відносин (табл. 2).

Частка домогосподарств коливається в межах 68,5-76,5 % від загального розміру валового наявного доходу (в Україні – 79,2 %); частка держави в кінцевих фінансових пропорціях – від 14,5 % до 21,4 % від загального розміру валового наявного доходу (в Україні – 17,2 %); сумарна частка фінансових і нефінансових корпорацій – від 2,7% до 12,2 % (в Україні – 3 %).

Серед основних причин доцільності вибору континентальної моделі фінансових відносин в українській економіці можна виділити наступні:

- основою усталеного економічного розвитку є зміцнення фінансів суб'єктів

господарювання та населення. Активна участь держави у розподілі та перерозподілі створеного ВВП зменшує можливості до зростання доходів як суб'єктів господарювання, так і населення;

Таблиця 2

Розподіл валового наявного доходу між інституційними секторами в країнах з континентальною моделлю фінансових відносин, 2010 р., % від загального обсягу*

Країни	Частки секторів				
	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
Франція	6,5	2,0	21,4	68,5	1,6
Бельгія	12,2		14,5	73,3	-
Німеччина	0,5	2,2	20,7	76,5	-
Україна	6,2	6,2	15,1	71,8	0,8

* Розрахунки автора на основі статистичних даних Національних статистичних служб [2, 3, 4, 5]

- модель відповідає поточній фінансовій ситуації в країні. Низький рівень фінансових можливостей держави призводить до зменшення фінансових ресурсів, які держава спрямовує на розвиток економіки країни, її соціальної інфраструктури тощо;

- модель формує достатні соціальні гарантії з боку держави. Для України діяльність держави в соціальній сфері має надзвичайне значення. «Якість людського капіталу сьогодні не відповідає вимогам усталеного економічного зростання. Саме його якість буде головною перешкодою в економічному розвитку України у довгостроковому періоді, оскільки інвестиції в людський капітал, сьогодні тут мізерні» [6; с. 11].

За результатами дослідження фінансових відносин в Україні на основі аналізу кількісних та якісних характеристик фінансових пропорцій між доходами інституційних секторів визначено таке:

1. Зростання протягом останніх років в структурі доходів, отриманих в результаті розподілу ВВП України, частки доходів домогосподарств та держави на фоні зменшення доходів підприємницького сектору

призводить до зменшення стимулюючих чинників та необхідних доходів для розвитку суб'єктів господарювання.

2. В найбільш оптимальному варіанті зазначені фінансові пропорції повинні забезпечувати одночасне досягнення двох основних цілей: створення достатнього обсягу грошових фондів для економічних, соціальних, політичних та інших функцій сучасної держави; формування грошових фондів суб'єктів господарювання та домогосподарств в обсязі, достатньому для задоволення їх потреб та забезпечення розширеного відтворення. Причому, досягнення першої з перелічених цілей є неможливою без забезпечення досягнення другої.

За результатами аналізу даних Державної служби статистики України [7] можна зробити висновок про погіршення фінансових результатів діяльності підприємств України: в 2012 році величина фінансових результатів до оподаткування становила 101884,7 млн. грн., що на 20 в.п. менше ніж у 2011 році – 122210 млн. грн. (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка фінансових результатів підприємств до оподаткування у 2008-2012 рр., млн. грн.*

Роки	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2008	8954,2	62,8	193669,1	37,2	184714,9
2009	-45011,3	60,1	143706,6	39,9	188717,9
2010	58334	59	212008,6	41	153674,6
2011	122210	65,1	272726,2	34,9	150516,2
2012	101884,7	64,5	277938,5	35,5	176053,8

* Державна служба статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua/>

В 2012 році позитивними є фінансові результати підприємств сільського господарства (26992,7 млн. грн.), промисловості (21353,4 млн. грн.), торгівлі (9608 млн. грн.), транспорту (7524,9 млн. грн.), інформації та телекомунікації (6300,1 млн. грн.), фінансової та страхової діяльності (37984,3 млн. грн.), освіти (136,8

млн. грн.) та охорони здоров'я (30,5 млн. грн.). Негативний фінансовий результат залишається у підприємств будівництва; готельного та ресторанного бізнесу; підприємств, що займають операціями з нерухомістю (табл. 4).

**Фінансові результати підприємств до оподаткування
за видами економічної діяльності в Україні у 2010-2012 рр., млн.грн.***

Види економічної діяльності	2010	2011	2012
Прибуток, збиток (-)	58334,0	122210,0	101884,7
Сільське, лісове та рибне господарство	17291,1	25565,9	26992,7
Промисловість	31221,1	58662,3	21353,4
Будівництво	-4418,2	-3845,8	-71,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14883,5	21591,5	9608,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5058,9	8741,4	7524,9
Тимчасове розміщення й організація харчування	-548,1	-571,6	-862,5
Інформація та телекомунікації	4101,4	4440,7	6300,1
Фінансова та страхова діяльність	15627,0	12423,2	37984,3
Операції з нерухомим майном	-6537,7	-12060,8	-8539,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	-15110,3	11167,8	-165,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-1578,5	-2213,2	3889,4
Освіта	88,3	100,9	136,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9,8	-119,8	30,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1784,6	-1706,2	-2280,4
Надання інших видів послуг	29,6	33,7	-16,4

*Державна служба статистики // <http://www.ukrstat.gov.ua>

Що стосується рентабельності вітчизняних підприємств, то її рівень у 2012 році зменшився у порівнянні із попереднім роком на 0,9% та склав 5,0% [8]. Загалом, спостерігається певне «оговтантя» підприємств від наслідків кризи, хоча рівень рентабельності ще не досягнув докризових показників – 6,6% та 6,8% (2007-2008 рр.). Варто зауважити, що найвищий рівень рентабельності спостерігається у підприємств сільського, лісового та рибного господарства – 21,7%, що значною мірою залежить від рівня державної підтримки сільськогосподарських підприємств, зокрема численних пільг в оподаткуванні. Досить низький рівень рентабельності промислових підприємств – усього 3,4% в 2012 році (табл. 5). Ситуація ускладнюється наявністю великої кількості збиткових підприємств за всіма видами економічної діяльності, а також зростання їх кількості протягом останніх років.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок: спостерігається чітка тенденція до погіршення ситуації на стадії утворення кінцевих доходів.

Окрім українські економісти [9] пропонують для формування оптимальних пропорцій при розподілі валового наявного доходу використовувати принцип «золотого перерізу» («золотий переріз» – це такий поділ, при якому менша частина зіставляється з більшою, як більша з цілим. Ряд «золотого перерізу» отримують шляхом множення попереднього числа на 1,618). Запропоновані пропорції мають вигляд: частка домогосподарств у валовому наявному доході – 61,8 %; частка сектору загального державного управління – 23,6%; нефінансових корпорацій – 9,0%; частка фінансових корпорацій – 1,3%.

Статистичні параметри (див. табл. 1) частково відрізняються від розрахованих за принципом «золотого перерізу». Відхилення стосуються

визначених часток валового наявного доходу сектору загального державного управління і нефінансових корпорацій. На нашу думку, зменшення частки доходів нефінансових корпорацій призводить до зменшення можливостей розвитку суб'єктів господарювання, зниження темпів нагромадження основного капіталу. Погіршення якісних характеристик основних засобів через певний проміжок часу виступить чинником уповільнення темпів розвитку реального сектору економіки країни. Запропоновані «золоті» пропорції відповідають тенденціям розвитку високорозвинених країн, які спроможні дозволити собі переспрямування фінансових потоків з реального сектору економіки країни до держави. Для української економіки, яка практично за всіма проаналізованими параметрами перебуває в кризовому або передкризовому стані, запропоновані пропорції не можна вважати оптимальними. Економіка України потребує значного технологічного оновлення, а, отже, фінансові потоки повинні спрямовуватися на користь нефінансових корпорацій та домогосподарств (зростання частки заощаджень домогосподарств спроможне забезпечити поживалення їх інвестиційної активності).

На нашу думку, напрями державного регулятивного впливу повинні бути спрямовані на:

- зростання частки валового прибутку, змішаного доходу в структурі первинних доходів;
- стабілізацію частки валового прибутку, змішаного доходу сектору нефінансових корпорацій на рівні 25-26 % від ВВП;
- стабілізацію частки податків на доходи та майно сектору нефінансових корпорацій на рівні 4-4,5 % від ВВП;
- стабілізацію частки чистих податків на виробництво та імпорт сектору загального державного управління на рівні 10,0% від ВВП, а величини

соціальної допомоги, крім допомог в натурі, на рівні 16,5-17,0% від ВВП.

Таблиця 5.

Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності в Україні у 2010-2012 рр.*

Види економічної діяльності	2010	2011	2012
Усього	4,0	5,9	5,0
Сільське, лісове та рибне господарство	22,9	23,2	21,7
Промисловість	3,5	4,7	3,4
Будівництво	-1,5	0,2	-0,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9,8	15,0	12,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,6	6,1	5,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	-1,8	-0,1	-1,1
Інформація та телекомунікації	7,4	7,6	10,5
Фінансова та страхова діяльність	3,5	6,2	6,1
Операції з нерухомим майном	0,3	-3,6	2,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	-6,6	0,5	0,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-3,3	-2,7	-2,9
Освіта	4,9	7,4	8,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,0	2,6	2,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-26,9	-24,4	-17,6
Надання інших видів послуг	4,3	3,1	2,6

*Державна служба статистики // <http://www.ukrstat.gov.ua>

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За результатами проведеного дослідження поточного стану фінансових відносин чітко простежуються напрями їх покращення: заходи державного регулятивного впливу слід спрямовувати на зростання частки валового нагромадження як основи для поступального прискорення динаміки економічного розвитку; з метою оптимізації фінансових відносин на стадії утворення первинних доходів інституційних секторів важливо спрямувати інструменти державного регулятивного впливу на зростання частки валового

прибутку, змішаного доходу; на стадії формування кінцевих доходів інституційних секторів заходи державного регулятивного впливу слід спрямовувати на забезпечення пріоритетності розвитку сектору нефінансових корпорацій. Зменшення обсягів доходів даного сектору в останні роки свідчить про зменшення інноваційно-інвестиційної складової економічного розвитку країни.

Дана тематика дослідження має перспективу розвідок, оскільки інтерес науковців з дослідження черговий раз підтверджує актуальність цієї проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Удовиченко В.П. Пошук оптимальної моделі соціально-економічного розвитку України / В.Т. Удовиченко // Регіональна економіка. – 1999. – №1(11). – С. 35-42.
2. Національні рахунки інституційних секторів економіки / Державна служба статистики України [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Національні рахунки по інституційним секторам за 2010 рік / Національний інститут статистики і економічних досліджень Франції [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <http://www.insee.fr/en/>.
4. Національні рахунки по інституційним секторам за 2010 рік / Статистична служба Німецької Федерації [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <https://www-ec.destatis.de>.
5. Національні рахунки по інституційним секторам за 2010 рік / Національний інститут статистики Бельгії [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <http://www.statbel.fgov.be/>.
6. Крупка М.І. Фінансові методи активної соціальної політики / М.І. Крупка // Фінанси України. – 2002. – №7. – С. 3-13.
7. Фінансових результатів підприємств до оподаткування / Державна служба статистики України [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України [Електронне джерело]. – Режим доступу до джерела: <http://ukrstat.gov.ua>.
9. Крючкова І.В. Інституційні сектори економіки та міжсекторний розподіл доходів: Ринкові трансформації постсоціалістичної економіки і макроструктурні зрушення в Україні / І.В. Крючкова / Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. Олександра Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 4. – С. 15-19.

Черничко Татьяна Владимировна

АНАЛИЗ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ КАК БАЗА ДЛЯ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Целью статьи является обобщение и дальнейшее развитие теоретических положений и методических рекомендаций, направленных на совершенствование анализа финансовых результатов деятельности предприятий оптимизацию соответствующих управленческих решений. Проанализированы количественные и качественные характеристики финансовых пропорций между доходами институциональных секторов. Исследована и проанализирована динамика финансовых результатов по видам экономической деятельности. Обосновано направления государственного регуляторного влияния на оптимизацию финансовых отношений.

Ключевые слова: институциональный сектор, финансовые отношения, финансовый результат, прибыль, управленческое решение.

T. Chernychko

ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS AS THE BASIS FOR MANAGEMENT DECISIONS

The article aims at generalizing and subsequent development theoretical positions and methodological support to improve the analysis of the financial performance of companies in the country and optimization of appropriate management decisions.

Quantitative and qualitative characteristics of financial income proportions between institutional sectors have been analyzed. Dynamics of financial results has been investigated and analyzed. The directions of state regulatory effect on the optimization of financial relations have been proven.

Key words: institutional sector, financial relations, financial performance, revenue management decision.

Одержано: 05.05.2014 р.